

האם חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו?

יום טוב שני של גלויות הוא זמן מתן תורתנו

שגור בפי כל וטבוע בתפילותינו, שחג השבועות הוא זמן מתן תורתנו. אך דבר זה היה מוטל בספק אצל גדולי הפוסקים וחשובי הפרשנים. כך הקשה רבי אברהם אבלי (בעל "מגן אברהם") אחד מנושאי הכלים החשובים ביותר של השולחן ערוך:

קשה לי, היאך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו? הלא קיימא לן כרבי יוסי דאמר בו' בסיון נתנה תורה...⁴¹ ולדין לעולם שבועות בו' בסיון? ומה שקשה עוד, דהתורה ניתנה ביום נ"א לספירה, דהא יצאו ממצרים ביום ה' והתורה ניתנה בשבת? כבר תירץ ה"עשרה מאמרות" (לרבי עזריה מפאנו) דבא לרמוז לנו יום טוב שני של גלויות, ואפשר דהיינו דקאמר יום אחד הוסיף משה מדעתו, ואין כאן מקומו.

"מגן אברהם" או"ח תצד

לפי תשובתו של רבי עזריה מפאנו, יוצא לכאורה דבר תמוה ומשונה: יום טוב שני של גלויות, שהוא מדרבנן, הוא הוא הזמן האמיתי של מתן תורה, ואילו יום טוב ראשון של שבועות, שהוא מדאורייתא, נחוג שלא בזמנו.⁴²

שמא ניתן לומר כך: כיוון שביציאת מצרים נתן הקב"ה בידי ישראל את הרשות לקביעת החודשים וקריאת החגים, ואפילו קביעה בטעות שרירה וקיימת,⁴³ לכן

41. נצטט כאן את מחלוקת רבי יוסי ורבנן כפי שהוא מובאת בתלמוד בבלי מסכת שבת דף פו עמוד ב: "נתנו רבנן: בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו. אמר רבא: דכולי עלמא - בראש חדש אתו למדבר סיני... ודכולי עלמא - בשבת ניתנה תורה לישראל... כי פליגי - בקביעה דירחא; רבי יוסי סבר: בחד בשבא איקבע ירחא, ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי - משום חולשא דאורחא. בתרי בשבא אמר להו (שמות יט) 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים', בתלתא אמר להו מצות הגבלה, בארבעה עבוד פרישה. ורבנן סברי: בתרי בשבא איקבע ירחא, בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי - משום חולשא דאורחא, בתלתא אמר להו: 'ואתם תהיו לי'. בארבעה אמר להו מצות הגבלה, בחמישה עבוד פרישה. מיתבי: (שמות יט) 'וקדשתם היום ומחר', קשיא לרבי יוסי! - אמר לך רבי יוסי: יום אחד הוסיף משה מדעתו, דתניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות".

42. כן הקשה בפרוש "חק יעקב" על השולחן ערוך או"ח סימן תצד.

43. "אשר תקרא אתם מקראי קדש - אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו מוטעין" (ראש השנה כח ע"א).

סידר קורא הדורות את תאריכי חג מתן תורה כך, שהיום-טוב שיתקנו ישראל – יתאים לזמן מתן תורה, ואילו היום-טוב שנקבע משמיים – יראה כטעות. כך יתקיים ויראה הכלל: "חביבים דברי סופרים מדברי תורה".⁴⁴ זאת ועוד. יום טוב שני של גלויות שנקבע על ידי חכמים חל ביום מתן תורה שקבע אותו משה רבנו, שהרי "יום אחד הוסיף משה מדעתו", והרי הוא ראש וראשון לחכמי ישראל. ואילו יום הראשון של חג השבועות שהוא מהתורה, חל ביום שנקבע על ידי הקב"ה למתן תורה.

רש"י הירש: ההכנה למתן תורה גדולה מקבלתה

העיתוי של חג השבועות – גם הוא מעורר תמיהות וקושיות. כיום חג השבועות חל באופן קבוע בו' בסיוון, ברם התורה לא קבעה לחג תאריך, אלא קבעה כי הוא תמיד יחול ביום החמישים לעומר, דבר שאין לו אח ורע בחגי ישראל.⁴⁵ כתוצאה מכך, תאריך החג נע בין ה' סיוון לז' סיוון, בזמן שראשי חודשים נקבעים על ידי הראייה, ואין קביעות לחודשים מסוימים אם הם חסרים או מלאים. אם אכן חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו, ומטרת החג היא לזכור את מתן תורה, מדוע אין לו תאריך קבוע, כשם שיש לפסח ולסוכות?⁴⁶

44. ירושלמי ברכות פרק א, דף ג הלכה ד; שיר השירים רבה פרשה א ד"ה "כ"י".
 45. עיין הסבר לכך על פי מה שכתבנו לעיל בשם "שיבולי הלקט" בפרק "ספירת העומר". הסבר נוסף לדבר כתב המהר"ל בספרו גבורות ה' פרק מ"ו: "אך חג השבועות לא הוקבע לו יום בחדש רק הכתוב תלאו בחג המצות לספור חמשים יום, דבר זה הוא כי חג השבועות וחג המצות מתיחסים זה לזה שייכים זה לזה. כי כבר אמרנו לך כי חג המצות הוא התחלת הויה והוא דומה לימי בראשית, ותכלית שלימות הויה הוא בתורה כי התורה השלמת הנמצאים, שכן דרשו ז"ל במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ג' ע"א) הוסיף ה' בששי לומר יום הששי מלמד שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששה בסיון אם יקבלו התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. פירוש כי תכלית שלימות העולם בתורה ואם אין תורה אין כאן שלימות, ולפיכך אם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו, מזה הטעם תולה חג השבועות בחג המצות כי בחג המצות יצאו ישראל ממצרים וזהו הויה חדשה של ישראל ותכלית הויה הזאת לא נשלמה רק בקבלת התורה שאז הויה שלימה ולא קודם... אבל אין לחג השבועות יום קבוע רק תלה הכתוב אותו בפסח כאלו חג הזה קדושתו תלה בעלוי ובמספר הימים... אבל חג השבועות קדושתו שהימים מתעלים עד חמשים כי בפסח קנו ישראל מעלתם בעצמם היא המעלה האלהית".
 דברי המהר"ל מתבארים היטב עפ"י דברי הרמב"ן (ויקרא כ"ג, לו) שכינה את ימי ספירת העומר כחול המועד וחג השבועות כשמיני עצרת של פסח, וכמו שאין התורה מוסרת תאריך לשמיני עצרת, כי הוא שמיני לחג כך אין התורה מוסרת תאריך לחג השבועות כי הוא בבחינת שמיני עצרת של חג המצות.

46. מדברי רבי יצחק בר ששת (שו"ת הריב"ש" סימן צו) משמע שאכן חג השבועות אינו קשור ישירות למתן תורה וכשהוא חל בחמישי בסיוון, הוא לא היה זמן תורתנו לא מבחינת התאריך ולא מבחינת מספר הימים לעומר, שהרי תורה ניתנה ביום חמישי ואחד, ורק

הרב שמשון רפאל הירש התעורר לכל הקשיים הללו, ובפירושו לתורה נתן להם פתרון נאה:

כידוע מסורת תפילותינו מציינת את יום הביכורים – הקרוי גם חג השבועות – כזמן מתן תורתנו. ואכן עיון בפרק יט של ספר שמות מגלה שמתן תורה היה ביום הששי או השביעי לחודש השלישי,⁴⁷ הוזה אומר: ביום החמישים, בדיוק או בקירוב, לספירה המתחילה בששה עשר בניסן. ודבר זה מבואר בפרוטרוט במסכת שבת (דף פו ע"ב ואילך).

מסורת היא בידינו, שיום מתן תורה היה בשבת. יום יציאת מצרים, שהוא ט"ו בניסן, היה ביום הששי – לדברי סדר עולם; ואילו לדברי התלמוד (שבת פז ע"ב) היה זה ביום החמישי. לפי זה היה יום מתן תורה ביום החמישים לט"ו בניסן רק לשיטת סדר עולם, ואילו לשיטת התלמוד, שהוא הסמכות הקובעת בשבילנו, היה זה ביום החמישים ואחד! וכבר העיר ותמה על כך בעל "מגן אברהם" ל"אורח חיים" סי' תצד. ונמצא שיום החמישים לעומר אינו זכרון ליום מתן תורה, אלא ליום שלפני מתן תורה. ונזכר עוד, מדין תורה הרי החודש מתקדש על פי הראיה, וראשי חדשים – כולל אייר וניסן – נקבעים על פי ראית הירח בחידושו, ומכאן שיום החמישים לעומר, איננו קבוע ליום מסוים בחודש סיון, לפיכך אמרו בראש השנה (דף ו ע"ב): "עצרת פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה", הוזה אומר, חג השבועות יכול לחול בחמשה, בששה או בשבעה בסיון. ואילו נתכוון הכתוב לחוג את יום החודש

מאז שבועות חל באופן קבוע בששה בסיון קבעו חכמים בתפילה שהוא זמן מתן תורתנו, לפי דעת חכמים הסבורים שבשישי בסיון ניתנה תורה. וראה כל הדעות בעניין זה בפרק הקודם.

47. נציג פה קטע מפרשת משפטים (פרק כד, פסוקים טו-יז) ממנו עולה כמעט מפורש שתורה ניתנה בשבעה בסיון כשיטת רבי יוסי: "וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָהָר וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת הָהָר: וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעֲנָן שְׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מֵתוֹךְ הָעֲנָן: וַיִּמְרָאהוּ כְבוֹד ה' כְּאִשׁ אֲכָלֶת פֶּרֶאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל":

אלא שרש"י פירש קטע זה בשני אופנים, אופן אחד שמתאים לשיטת רבי יוסי ואופן שני שמתאים לשיטת רבנן: "ויכסהו הענן – רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חודש עד עצרת יום מתן תורה.

ויכסהו הענן – להר. ויקרא אל משה ביום השביעי – לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. ויש אומרים **ויכסהו הענן** – למשה ששה ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחילת ארבעים יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך, שכל הנכנס למחנה שכנה טעון פרישה ששה ימים".

שני האופנים תלויים בשאלה האם הענן כיסה את ההר ששה ימים או את משה? כי אם ההר כסה את משה, אין זה יכול להיות בששה ימים שקדמו למתן תורה, שהרי בימים אלו משה עלה וירד, מכאן שהיו אלו ששה ימים שלאחר מתן תורה בתחילת הארבעים יום לקבלת הלוחות.

של מתן תורה, היה מוסר בידנו את התאריך ההיסטורי על דיוקו, כדרך שקבע את ימי הזכרון של יציאת מצרים ליום ארבע עשר וחמשה עשר בניסן.

נראה איפה, שהכתוב לא נתכוון לכך, היפוכו של דבר, כל עצמו לא בא אלא לשלול אותה תפיסה מוטעית, משום כך אמר: "וקראתם בעצם היום הזה", וזו לדעתנו כוונת הדברים: אל תקבעו את החג ביום החדש של מתן תורה – שהוא הזמן המתקבל על הדעת, אלא תקבעו את החג, שהוא ידוע לכם יפה (על ידי תורה שבעל פה), בעצם היום הזה, ביום החמישים לעומר, שהוא היום המיועד להבאת לחם הביכורים – בלא להתחשב ביום החדש...

נמצאת אומר: לא יום ההתגלות שבסיני אלא יום סיום של הספירה לקראתו – הוא שנתעלה ליום החג. שהרי זו השיטה שנתקבלה באומה: יום השבועות חל להיות ביום שלפני מתן תורה, ותורה לא ניתנה ביום החמישים אלא ביום החמישים ואחד. ולמדנו מכאן אמת גדולה: חג מתן תורה איננו מתייחס לעובדה של נתינת התורה, אלא הוא חוגג את הכנת עצמנו להיות ראויים לקבלת תורה.

היום שלפני מתן תורה, היום האחרון להגבלה ולפרישה – הוא המיוצג על ידי יום החמישים לספירת העומר, הוא היום שבו היו ישראל מוכנים ליעודם הגדול לקבל ולשאת את התורה.

נמצאת אומר שעיקרו של חג השבועות הוא ההכנה הרוחנית לקראתו ששיאה היה ביום ו' בסיון, שהוא יום החמישים לעומר, ולא יום מתן תורה עצמו שהיה ביום ז' בסיון, שהוא יום חמישים ואחד לעומר.

המהרש"א: כל שירתו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת

כדבריו של הרש"ר הירש, רק בניסוח ובסגנון שונה, כתב רבי שמואל איידלס (מהרש"א) ב"חידושי אגדות" (מסכת ע"ז ג ע"א):

ויש לספק בזה, דלכולי עלמא נתנה תורה ביום נ"א מן הספירה,⁴⁸ למה קבע הש"י חג השבועות לדורות ביום חמישים מן הספירה?

והכוונה בזה, לפי שלא היו ישראל אז ראויים לחכמת התורה עד שיטהרו ויקדשו עצמם מכל טומאת מצרים שיצאו משם, כמו שכתוב: כל שירת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, ועל כן היתה הטהרה במספר שבעה שבועות ויום חמישים שהם מספרים קדושים,⁴⁹ כענין שבת שמישים ויובלות. ולפי שביום חמישים

48. כוונתו שבין לרבנן ובין לרבי יוסי לפי התלמוד הבבלי, ברם לדעת "סדר עולם רבה" שיציאת מצרים הייתה ביום ששי, מתן תורה היה ביום החמישים.

49. וראה "אור החיים" ויקרא כג, טו: "וספרתם לכם וגו'. אומרו "לכם" לצד שיצו ה' לספור שבע שבתות, ואמרו ז"ל (זוהר ח"ג צד.). כי לצד שהיו בטומאת מצרים ורצה ה' להזדווג לאומה זו, דן בה כמשפט נדה שדינה לספור ז' נקיים, וצוה שישפרו ז' שבועות ואז יהיו

נגמרה הטהרה שמכוחה זכינו אחר כך ביום חמישים ואחד לקבל התורה, קבע הש"י אותו יום חמישים לחג שבועות, כי יראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן. ובוה יתורץ קושיית התוס'⁵⁰ דלמאן דאמר נמי בז' בו נתנה תורה, הזכיר כאן יום השישי מר"ח, לפי שהוא עיקר כי בו נקבע חג השבועות לדורות.

על סמך דברי המהרש"א הללו, הסביר רבי יהודה אשכנזי, בעל הפירוש "באר היטב" על השולחן ערוך,⁵¹ את בקשת האמורא רב יוסף (פסחים סח ע"ב) שיכינו לו לחג שבועות עגלה משולשת, ונימוקו: "אם לא אותו יום שגרם,⁵² כמה יוסף יש בשוק". הקשה רבי יהודה אשכנזי, מדוע היום הוא הגורם ולא מתן תורה? וכיצד מתפאר רב יוסף, שהיה העניו בדורו,⁵³ בהישגיו התלמודיים?

והסביר, שכוונת רב יוסף הייתה לומר: שבעצם קביעת חג השבועות ביום החמישים, שהוא היום המעיד על יראת החטא, ולא ביום החמישים ואחד שהוא מעיד על חכמת התורה, הועבר מסר לדורות, שיראת החטא קודמת לחכמת התורה, והיא הגורמת לתורה שתתקיים. ובוה מעלתו של רב יוסף העניו מכל אדם, על פני שאר תלמידי החכמים בדורו, ולכן ראוי הוא לעגל משולש.

מהר"ל: מתן תורה היה ביום החמישים וקבלת תורה היתה ביום חמישים ואחד.

המהר"ל מפראג בספרו "תפארת ישראל" (פרק כז) נתן הסבר אחר לסיבת קביעת החג ליום החמישים, והוא על פי מה שרמז אליו ה"מגן אברהם", שמשם רבנו הוסיף יום אחד מדעתו, ואנו חוגגים את היום המקורי שעלה במחשבה לתת בו את התורה:

כבר התבאר לך כי היו הימים מתעלים מדרגה אחר מדרגה עד יום חמישים שהוא ראוי אל התורה, אמנם דבר זה שהיום החמישים ראוי אל התורה הוא מצד השם יתברך אשר הוא הנותן, אבל קבלת התורה שהוא מקבל אותה המקבל הוא אחר כך, וצריך יום בפני עצמו אל קבלת התורה ולכך לא היה יום קבלת התורה ביום חמישים רק ביום חמישים ואחד. משל למלך שנתרצה לתת מתנה לאוהביו, הריצו זהה הוא זמן בפני עצמו והגעת המתנה אל האוהב הוא זמן בפני עצמו. ולפיכך אף

מוכשרים להכניסם ככלה לחופה. והגם כי שם ז' ימים וכאן ז' שבועות? לצד הפלגת הטומאה וגם היותם בכללות ישראל, שיער התמים דעים כי כן משפטם".

50. וזה לשון התוס': "יום הששי – תימה, למאן דאמר בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות, מאי יום הששי? ויש לומר דיומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא. אי נמי היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו.

51. אורח חיים סימן תצד, א.

52. רש"י: שלמדתי תורה ונתרוממתי - הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף, ומה ביני לבינם?

53. כמו שכתוב בסוף מסכת סוטה.

שיום חמישים הוא יום שראוי אל התורה מכל מקום צריך עוד יום אחד אל הגעת התורה אל המקבל שהוא דבר בפני עצמו...

ואנו אומרים בחג העצרת זמן מתן תורתנו... אבל ביאור זה כמו שכתבתי, כי בודאי מצד השם יתברך הנותן, זמן מתן תורה ביום חמישים, רק שלא הגיע התורה אל המקבל רק ביום חמישים ואחד ומכל מקום זמן מתן תורה הוא ביום החמישים. וכן קדושת חג העצרת שנתקדש לא נתקדש רק יום חמישים, וזה מפני שיום מתן תורה בעצמו הוא יום חמישים והקדושה ליום מצד השם יתברך אשר הוא מקדש היום, ולפיכך יום טוב הוא ביום חמישים, רק קבלת המקבל ביום חמישים ואחד.⁵⁴

הנודע ביהודה: מתן תורה היה מחמישה בסיון ועד שבעה בסיון

הסבר חדש ומקורי שמקשר את תאריכי החג, עם זמן מתן תורה, גם כשהוא חל בחמישה בסיון, כתב רבי יחזקאל לנדאו⁵⁵ (בספרו "צלי"ח" ציון לנפש חיה) פסחים סח ע"ב). הוא דן בדברי רבי אלעזר בן פדת שהכל מודים שבעצרת צריך "לכס", כי ביום זה ניתנה תורה. ולכאורה קביעה זו נכונה כשבועות חל בששה בסיון או בשבעה בסיון, אך לא כשהוא חל בחמישה בסיון, ובזמנו של רבי אלעזר בן פדת, עדיין היו מקדשים החודש על פי הראייה, וחג השבועות היה חל לעתים בחמישה בסיון. בגלל קושיא זו הסביר הוא:

54. וכן כתב הרב קוק ("שו"ת דעת כהן", ענייני יורה דעה, סימן פ): ביארתי שיש נפ"מ בין לשון קבלת התורה ללשון מתן תורה, קבלת התורה הוא מצד ישראל המקבלים, ומתן תורה הוא מצד הקב"ה הנותן. ומאחר שמשם הוסיף יום אחד מדעתו, נמצא שמצד הקב"ה נתנה לנו התורה בהבטחתו של הקב"ה, והשפע של קדושת התורה מצדו ית' חלה עלינו כבר ביום ו', כי דבורו של הקב"ה הרי הוא מעשה גמור, ואמירתו ית' מצד עצמו, בלא הוספת היום של משה, היא קיימת לעד, אלא שאנו לא היינו נכונים לקבל את התורה עד יום ז', ואחד מהטעמים הוא משום דבעינן לדינא לדידן ו' עונות. וע"כ שפיר אנו אומרים בתפילה יום מתן תורתנו. ומזה הטעם עצמו, להראות שבחינת מתן תורה היתה באמת ביום ו', אנו קורין ביום א' דשבועות בכל מקום ביום השלישי, שיש בו ג"כ ענין קבלת התורה, שבפועל נגלה ביום ז', אבל בקדושתו הרוחנית, מצד הנותן ית"ש, הופיע עלינו ביום ו'. והיינו טעמא ג"כ, דהדרשא של יום הששי אתיא ככולי עלמא, אע"פ שהלשון הוא מקבלין ישראל את התורה, מ"מ עיקר הכונה היא שע"י שיקבלו את התורה ביום ז' לכשיוכשרו לכך, בזכות זה חלה עליהם קדושת מתן תורה מצד הקב"ה ביום הששי, שזה מקיים את כל העולם כולו. ויתכן שכל דברינו כלולים בד' התוס' ע"ז ג' א', ד"ה יום הששי, במה שכתבו בקצרה שם. וראה עוד "קדושת הלוי", ספר במדבר, לשבועות.

55. הידוע על שם ספרו "הנודע ביהודה".

כל הני תלתא יומי נקראים מתן תורה. בחמישה – קבלנו עלינו נעשה ונשמע,⁵⁶ בששה בו – נתקיים עולם⁵⁷ על המחשבה שהיתה ראויה לינתן בו ביום, ובשביעי – היתה קבלת התורה בפועל. ושפיר אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, יום שנתנה תורה לישראל, דבאיזה יום שיחול בו עצרת, נקרא יום מתן תורה. ובוה מתורץ קושיית המגן אברהם בריש סימן תצ"ד, שהקשה איך אנו אומרים בחג השבועות זמן מתן תורתנו, והלא קיימא לן כרבי יוסי שבשבעה בסיון ניתנה תורה? ולפי מה שכתבתי נחא. ואפשר שזה רמז הוא גלילאה במסכת שבת דף פא ע"א בריך רחמנא דיהיב אוריין תליתאי... ביומא תליתאי...⁵⁸

ב. למה ניתנה תורה ביום חמישים ואחד?

משה רבנו הוסיף יום אחד כדי שהתורה תינתן בשבת

מדוע הוסיף משה רבנו יום אחד מדעתו? ראינו לעיל את סברת המהר"ל, שיש פער טבעי בין הנתונה לקבלה. יום שלם התמשך התהליך בו המקבלים הפנימו ועיכלו את המתנה הגדולה שניתנת להם מאת בורא עולם. הסבר אחר לדחיית מתן תורה נעוץ בכך שדרושות שבע שבתות כהכנה לקבלת התורה, ולישראל באותה שנה חסרה שבת אחת, ועל ידי הוספת יום אחד – שהיה שבת – נתמלא החסר. כל זאת למדנו מדבריו היקרים של רבי צדוק הכהן:

אמנם כי משה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו, שיהיה נשלם בזה ההכנה מצד ישראל לברר הג' מדות כנ"ל.⁵⁹

ודוקא בשנה זו אחר יציאת מצרים, מפני שהשכיל משה מדעתו, שתכלית הכנת טהרת הנפש שיהיה מזוקק שבעתיים בשבע שבתות הספירה. שהעיקר הוא רק על ידי קדושת השבתות שבכל הז' שבועות, בכל אחד לפי בירור של המידה של שבע המידות שבקדושה, נשלם הטהרה בנפש בקדושת יום השבת של השבוע שלו. כאשר כבר דברנו מזה, שעל זה מרמז הפסוק: "שבע שבתות תמימות תהיינה", וגם "עד ממחרת השבת השביעית". מפני שעיקר המכוון נגמר בקדושת יום השבת של הז' השבועות, שיהיה הכל תמימות, בשלמות טהרת הנפש בז' המידות הקדושות.

56. זה נכון רק לשיטת רש"י והסוברים כמוהו ש"נעשה ונשמע" נאמר ביום חמישי, אך לא לשיטת הרמב"ן שישראל אמרוהו אחרי מתן תורה.

57. כוונתו לדברי ריש לקיש במסכת ע"ז דף ג ע"א: "מאי דכתיב: (בראשית א) "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי? מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את תורתך - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו".

58. וכן כתב רבי שמחה בונים סופר (נכדו של "החתם סופר") בספרו "שבט סופר" או"ח סימן טז.

59. מתן תורה היה בחודש השלישי, ביום השלישי (היו נכונים ליום השלישי), לעם משולש, על ידי שלושה שליחים, וכל זה כנגד שלושת האבות וכנגד שלושת המידות: חסד גבורה תפארת.

ועל ידי זה באים ביום החמישים להופעת בחינת שבת עילאה, שהוא מקור השפעת הקדושה מה' עילאה.

והנה באותה שנה לאחר יציאת מצרים, לא קיבלו עדיין מצוות שבת עד אחר קריעת ים סוף בשבת דמרה, ונמצא שלא היה מאז עד יום ששי בסיון, שהוא יום החמישים מיציאת מצרים, רק שש שבתות להכנת טהרת נפשם... ועל זה השכיל משה רבנו להוסיף עוד יום אחד מדעתו, כדי שיהיה המתן תורה בז' סיון, שיהיה אז לפי החשבון ביום השבת, כדי שבשבת זה יהיה נגמר תכלית טהרת נפשם מצדם, ובוזה יהיו הם מוכנים לקבלת התורה בפועל מצדם...

אבל לדורות לעולם מופיע קדושת החג של מתן תורה ביום החמישים, מאחר שכבר יש לנו שבע שבתות תמימות, והוא היום המוכן מאז⁶⁰ להופעת קדושת המתן תורה בבחינת המחשבה כנ"ל.

"פרי צדיק" שם עמ' 45

גם המהר"ל ("תפארת ישראל" פרק כז) ייחס חשיבות גדולה לנתינת התורה דווקא בשבת (בלי קשר לשבע שבתות), כי זה היום היותר ראוי מכל הימים לנתינת התורה משלוש סיבות:

- א. כי ביום זה ניתנה הברכה מעליונים לתחתונים.
- ב. יום השבת קדוש ונבדל מן הגשמי.
- ג. השבת היא השלמת העולם כמו התורה:

מפני כי הקבלה יותר ראויה ביום השבת, וזה מפני שהוא יום שבאה בו הברכה מעליונים לתחתונים דכתיב (בראשית א'): "ויברך אלוהים את יום השביעי" וגו', הרי יום השביעי מוכן שתבא הברכה מעליונים לתחתונים, ומפני זה הוא מוכן שתבא התורה מן עליונים לתחתונים גם כן, שאין לך יותר מן התורה שכולה ברכה ואין לך יום שראוי שתבא לעולם, רק יום השבת שהוא יום מיוחד להגעת הברכה אל התחתונים. ועוד, כי יום השבת הוא קדוש ונבדל מן הגשמי במה שאין בו מלאכה וכמו שהתבאר למעלה, ולפיכך ראוי שתנתן בו התורה שהיא שכל גמור מופשט מן הגשמי, ומכל שכן כי יום השבת הוא השלמת העולם ונתינת התורה לעולם הוא השלמת העולם.

מתן תורה בשבת - תיקון לחטא אדם הראשון

הרב נבנצל הסביר ("ירושלים במועדיה" עמ' קד) שמשם רבנו הוסיף יום אחד מדעתו כדי לתקן את חטאו של אדם הראשון. לדעת המקובלים חטאו של אדם הראשון היה בכך שאכל מעץ הדעת ביום ששי, ואילו היה מחכה עד שבת – היה מקבל רשות לאכול מעץ הדעת (מפני שביום השבת היה הצד הטוב שבעץ מתגבר על

60. חז"ל דרשו "יום הששי", שכל מעשי בראשית היו תלויים ועומדים עד יום הששי בסיון שיקבלו ישראל התורה.

הצד הרע שבו). משה רבנו הוסיף יום אחד **מדעתו** כדי שקבלת התורה תהיה בשבת, ובכך יתוקן חטא עץ הדעת. ואכן, בעקבות קבלת התורה נתבטלה גזירת "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", וזכו ישראל לחרות ממלאך המוות (שמו"ר לב,א). אמנם, חרות זו נתבטלה בחטא העגל ובשבירת הלוחות, וחזר המוות לישראל, עד קץ הימין.

עונג יו"ט: משה רבנו הוסיף יום – להשלים ספירת חמישים יום

שני ציוויים סותרים יש לנו לגבי ספירת העומר. האחד – לספור שבעה שבועות, שהם ארבעים ותשעה ימים. והשני – לספור חמישים יום. שאלה זו שואל בעל "עונג יום טוב", רבי יום טוב ליפמן היילפרין ("עונג יו"ט" סימן מב) ומסביר: ישראל נצטוו לספור ספירה אחת שכוללת שתיים. ספירת שבעה שבועות שתחילתם למחרת הפסח, וספירת חמישים יום שתחילתם מהיום הראשון של פסח,⁶¹ עד ממחרת השבת השביעית. ברם בשנה של יציאת מצרים לא עלתה יפה ספירת החמישים, כי היום הראשון לא היה מלא שהרי יצאו ממצרים רק בבוקר. לכן נזקק משה רבנו להוסיף עוד יום להשלמת החמישים יום,⁶² אבל מכאן והלאה אין צורך בתוספת יום, כי הספירה תחל מהיום הראשון כדת וכדין.

משה הוסיף יום אחד כי היה חסר לילו של יום רביעי

ה"חתם סופר" (בחידושי למסכת שבת פז ע"א) הסביר בשם רבו בעל "ההפלאה": משה רבנו הוסיף יום אחד, כי לדעתו כבר בימי ההגבלה היה לעם ישראל דין של "בני ישראל", ולא דין "בני נח". זה תורף הסברו: הקב"ה אמר למשה: "וקדשתם היום ומחר", וכוונתו הייתה יום רביעי (לפחות חלק מן היום) עם הלילה שבא אחריו, ויום חמישי עם הלילה שבא אחריו (כדין בני נח, שאצלם הלילה הולך אחר היום), וביום ששי בבוקר הם יקבלו את התורה. ברם משה רבנו הבין אחרת. מאחר שישראל כבר מלו וטבלו וקיבלו עליהם דין ישראל, כמו אבותיהם אברהם יצחק ויעקב, ולפיכך היום הולך אצלם אחר הלילה. וכשה' אמר להם ביום רביעי "וקדשתם היום ומחר", דהיינו יומיים, לילו כבר עבר ואי אפשר למנותו כיום אחד שלם, וכדי שיהיו שני ימים שלמים – יש להתחיל למנות מליל חמישי עם היום שיבוא אחריו, וליל ששי עם היום שיבוא אחריו, ורק בשבת בבוקר יהיה מתן תורה. והסכימה דעת המקום בזה עם דעתו של משה רבנו.

61. אותו לא ספרו בפועל אך הוא נכלל בתוך החמישים יום.

62. המהר"ל מפרג כתב ("תפארת ישראל" פרק כ"ז): "כי היה צריך חמישים יום קודם מעשה נתינת התורה לעולם, ואם נתן התורה ביום חמישים, נתנה התורה קודם שעברו חמישים יום וצריך להוסיף יום אחד".